

ДЕРЕЛИКЦИЈА НЕПОКРЕТНОСТИ

1. — Године 1953 тужилац је као земљишнокњижни власник захтевао од тужене земљорадничке задруге — држаоца земљишта да му од укупне површине земљишта од 8 кј. и 1103 чхв коју је добио пре рата као добровољац од ондашњих државних органа, врати у посед површину од 5 кј. и 341 чхв (на колико као неземљорадник има право у смислу Закона о аграрној реформи и колонизацији), као и да му накнади измаклу добит од 5.000.— динара по катастарском јутру годишње, почев од подношења тужбе до предаје поседа.

Првостепени суд је утврдио да је тужилац, пре рата, земљиште издавао у закуп, да је за време окупације био у немогућности да га користи и да је после ослобођења у посед земље, коју сада држи тужена сељачка радна задруга, ушла берберско-фризерска задруга од које је тужилац 1946 захтевао да му се земљиште врати, али је био одбијен како од задруге тако и народног одбора коме се тужилац такође био обратио.

Првостепени суд је одбио захтев тужиоца, сматрајући да је он услед непостављања захтева за повраћај непокретности за седам година од 1946 до 1953, оваквим својим поступком напустио своје право власништва. Суд се позвао на правна правила грађанског права по којима право власништва престаје и напуштањем.

Другостепени суд није уважио жалбу тужиоца већ је, усвајајући становиште првостепеног суда, потврдио првостепену пресуду.

По захтеву за заштиту законитости који је подигао Савезни јавни тужилац, Савезни врховни суд укинуо је ове пресуде и предмет је упутио суду првог степена на поновно суђење, из ових разлога:

„Већ самим тим што је тужилац као земљишнокњижни власник настојао да дође у посед свог земљишта и у 1946 од тадашњег држаоца као и од народног одбора тражио да му се земљиште преда, неодрживо је правно схватање да у конкретном случају постоји напуштање права својине од стране тужиоца. Напуштање права својине — дереликција — је један од видова стицања својине до кога долази тако што се у односу на ствар јавља нов субјект који присваја за себе ствар као напуштену од ранијег власника. Уколико је у питању непокретност овакво напуштање има да буде манифестовано на начин који закон изречно одређује, затим изричитим одрицањем од права својине, или најзад таквим држањем власника из кога се може са сигурношћу закључити да се он прећутно одрекао свог права својине. У конкретном случају тужена страна се не позива на то да се земљиште по неком од позитивних закона има да сматра напуштеним, као ни на то да се тужилац изречно одрекао свог права својине. То што тужилац у времену од 1946 до 1953 године није поставио захтев да му се земљиште врати, не може се само за себе узети за прећутно одрицање од права својине, када насупрот томе стоји као утвр-

ђено да је тужилац пре тога тражио да му се земљиште преда у посед. Од момента од када је његов захтев од стране држаоца одбијен, отпочео је једино да тече рок у коме се застарелошћу услед невршења права кроз одржај савесног држаоца губи својина, а овакав приговор застарелости тужена страна није истакла.

„Остаје, дакле, да је првостепени суд погрешном применом правила о напуштању права својине повредио закон, а ову повреду другостепени суд није отклонио тако да је и другостепеном пресудом повређен закон.

„Међутим, пошто тужилац у погледу првостављеног тужбеног захтева није прецизирао који тачно одређени и ограничени део земљишта у површини од 5 кј. и 341 чхв. треба да му се врати (од укупне површине од 8 кј. и 1103 чхв), а првостепени суд у погледу другостављеног захтева, накнаде измакле добити, није провео извиђање, то је потребно побијане пресуде укинати и предлог упутити првостепеном суду на поновно суђење”.

(Решење Савезног врховног суда Гз. бр. 95/56 од 23 новембра 1956).

2. — Из самог појма својине излази да сопственик може да напусти предмет својине. У акту напуштања манифестује се његово право располагања, које не мора бити изражено само у преношењу својинских овлашћења на неко друго лице, већ се може састојати у одрицању од свих права на предмету својине, у дереликцији. Да би се једна ствар могла сматрати напуштеном није потребно да је неко друго лице узело ову ствар у државину са намером да је при своји за себе, довољно је да је власник ствари манифестовао своју намеру, да се одриче својине на тој ствари, уколико је таква манифестација праћена и једним реалним актом — напуштања државине ствари. Тек коегзистенција интелектуалног елемента — *animi s-a derelinquendi* и реалног — напуштања државине ствари даје потребне услове да би се једна ствар сматрала напуштена — пуста. „За пусто место држи се оно, које је ко својевољно оставио, с намером да се не врати натраг. И ово се држи: а) ако право господара за десет година нема, нити му се за то време трага и гласа зна, осим ако му није било могуће вратити се или јавити се; б) ако је толико времена протекло да је место запуштено у луг обрасло и зато се наново крчити морало; в) ако је прави господар оставио, па дознавши да је други заузео, за годину дана показао се није а могао је” (§ 230 Српског грађанског законика).

Оба нижа суда погрешно су применила правила о напуштању својине, јер су из факта да власник није вршио своја права у времену од 1946 до 1953, извела закључак да су испуњени услови за напуштање и престанак својине. Врховни суд сасвим умесно примећује да чињеница „што тужилац у времену од 1946 до 1953 није поставио захтев да му се земљиште врати, не може се само за себе узети за прећутно одрицање од права својине, кад насупрот томе стоји као утврђено да је тужилац пре тога тражио да му се земљиште преда у посед”.

У правној теорији не постоји спор о правној природи дереликције. Дереликција је једнострани правни посао (*Wolff-Reiser: Sachenrecht*, III Band, 1957, 10 издања, стр. 218—220, *Staudinger: Kommentar GBB*, Bd. III, 10 издања, 1935/36, *Friedrich Lent: Sachenrecht*, 5 издања, 1955, стр. 120—122). Овај правни посао састоји се из изјаве воље о напуштању својине и једног реалног акта — напуштања државине. Изјава воље о напуштању својине је непуноважна ако је извршена пре напуштања државине. Међутим, изјава воље о напуштању својине може се дати и пошто је државина била раније престала.

За пуноважност акта дереликције потребно је постојање пословне способности титулара. Изјава воље мора бити без мана, иначе се дереликција може оспоравати због заблуде, преваре или принуде.

3. — У образложењу има једно место према коме би могло изгледати као да је и сама дереликција начин стицања својине. Тамо стоји: „Напуштање права својине — дереликција — један од видова стицања својине до кога долази тако што се у односу на ствар јавља нов субјект који присваја за себе ствар као напуштену од ранијег власника”. Дереликција је, уствари, само начин губљења својине. Дереликцијом ствар остаје без господара (*res nullius*), доступна сваком да је може окупирати. Дерелинквирана ствар постаје поново предмет својине, чим је неко лице присвоји — окупира. Једностраном радњом присвајања окупант стиче својину на стварима које не припадају никоме. „За ствари, које нису ничије наслов се састоји у прирођеној слободи посјести их. Начин стечења јесте присвојење, по којем заузима се ствар, која није ничија, с одлуком, држат ју као своју” — речено је у § 381 Аустриског грађанског законика. Сличну одредбу садржи и § 228 Српског грађанског законика: „Неке ствари, које ни у чијој власти нису, може сваки заузети и држати, и тим самим оне прелазе у његову сопственост, и он постаје њихов господар”.

Данас, међутим, окупација може бити само начин стицања својине на дерелинквираним покретним стварима. Окупација као начин стицања својине на дерелинквираним непокретностима не долази у обзир, пошто је судска пракса после ослобођења заузела став у неким случајевима у којима су у питању биле непокретности без господара, да такве непокретности постају општенародна имовина. Али без обзира на то ко може окупацијом стећи својину напуштених ствари, за стицање својине није довољно да су оне напуштене, већ је поред тога потребно да су оне заузете, окупиране са намером да се присвоје. То је несумњиво и мисао која је изражена у овом решењу суда, али начин како је то учињено може створити утисак да се за дереликцију сматра не само губљење својине напуштањем, већ и стицање које би после тога дошло.

4. — Друго једно место у образложењу овог решења, на коме је реч о престанку својине „застарелошћу услед невршења права кроз одржај савесног држаоца” захтева такође нека прецизирања. Тамо стоји да од тренутка од када је држалац земљишта одбио за-

хтев сопствеников да му земљиште преда „отпочео је једино да тече рок у коме се застарелошћу услед невршења права кроз одражај савесног држаоца губи својина, а овакав приговор застарелости тужена страна није истакла”.

Одржај у нашем праву има двоструко дејство: њиме једно лице стиче право својине на ствари коју је држало одређено време, ако је његова државина била законита, и ако је оно било савесно, а дотадашњи сопственик губи своје право својине управо у тренутку када настаје право својине дотадашњег држаоца. То значи да губитак својине није последица протекла времена, већ чињеница да је неко други одржајем стекао својину, пошто на једној ствари не могу постојати истовремено два потпуна права својине. Другим речима, својина се у нашем праву не губи застарелошћу. Самим протеклом времена, застарелошћу, престају тражбена права, али не и својина.

Међутим, било је више пута изнесено мишљење да и својина неке ствари може престати застарелошћу, дакле и ако нико други не стекне на тој ствари право својине одржајем, и у том смислу има и судских одлука, али то мишљење је у супротности са нашим правом. До забуне је могла довести терминологија Грађанског законика, који назива и одржај застарелошћу (§ 922), као и чињеница да и у једном и у другом случају пресудну улогу има време. Та два случаја морају се разликовати, а наведено место из образложења може, због тога што није сасвим јасно, дати извесног ослонаца мишљењу да у нашем праву својине може престати простим протеклом времена, као и тражбена права.

Примењена на наш случај ова правила значе да својина није могла престати ни застарелошћу, ни одржајем. За одржај време није могло ни почети да тече, пошто нису били испуњени услови који се траже за то, нарочито државина није била законита, што ће рећи да држалац није држао ствар „са онаквим основом који би по закону довољан био за прибављање права” (§ 927 Српског грађанског законика).

Драгољуб Стојановић

РЕВОКАЦИЈА ПОКЛОНА

1. — Тужилац је у тужби захтевао да се раскине уговор о поклону због незахвалности тужених и због његовог осиромашења. Првостепени суд одбио је да раскине уговор из разлога што су тужене отуђиле поклоњену имовину, а Врховни суд НР Србије укинуо је пресуду као неправилну.

„Погрешно је суд првог степена нашао да је тужбени захтев тужиоца неоснован и да нема места раскиду закљученог уговора о поклону зато што су тужене отуђиле имовину коју им је тужилац поклонио, те не могу да је врате тужиоцу. По нахођењу овог суда, иако су тужене поклоњену имовину оту-